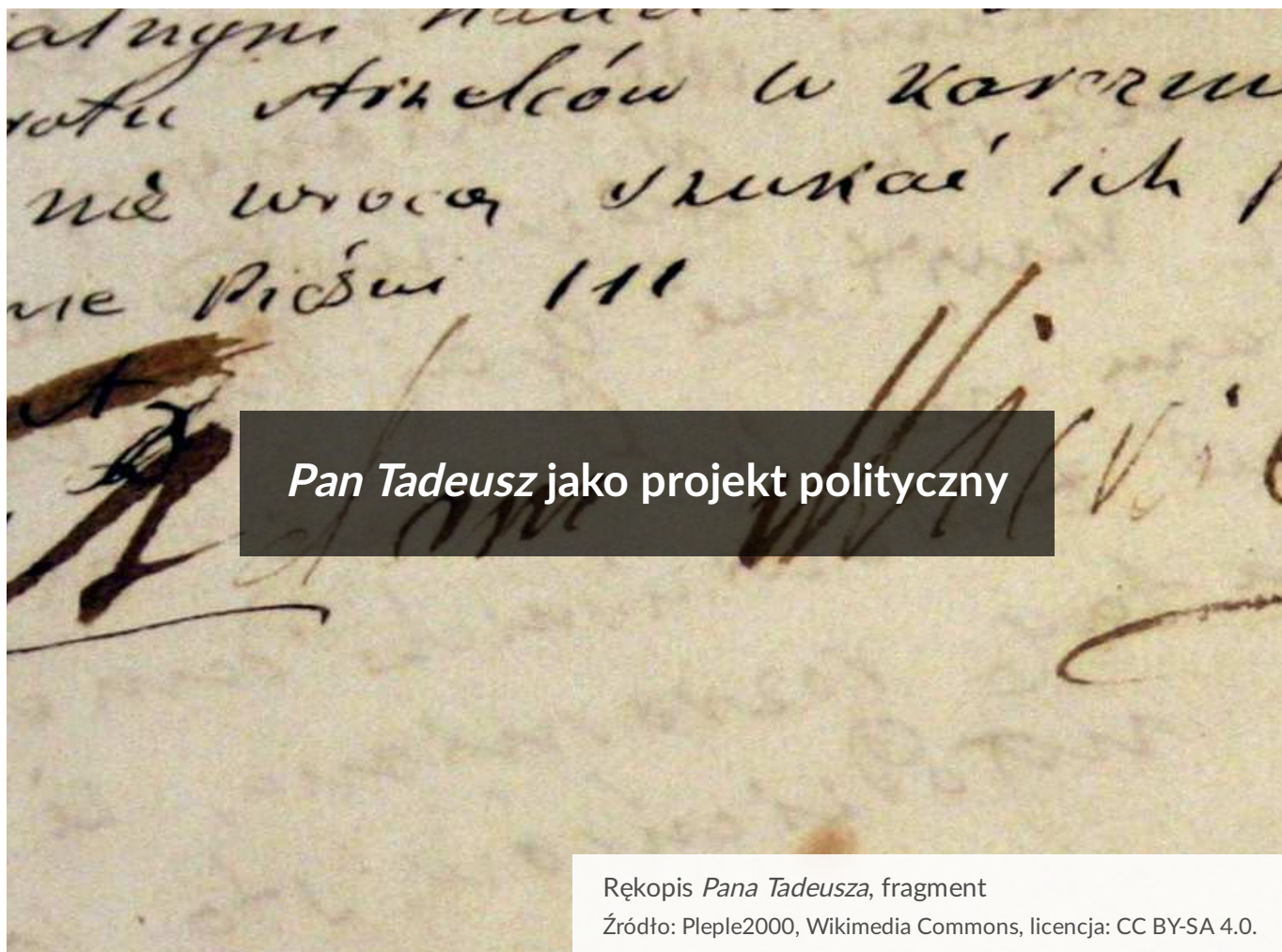

Pan Tadeusz jako projekt polityczny

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Bogusław Dopart, *Soplicowo i jego wizja równowagi*, dostępny w internecie: <https://teologiapolityczna.pl/boguslaw-dopart-soplicowo-i-jego-wizja-rownowagi>.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *List do Ignacego Domeyki*, s. 149. Cytat za: Jacek Łukasiewicz, *Mickiewicz*, Wrocław 1996.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz. Epilog*.

Pan Tadeusz jako projekt polityczny

Rękopis *Pana Tadeusza*, fragment

Źródło: Pleple2000, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Czy *Pan Tadeusz* był ucieczką od historii i wyrazem melancholii, czy elementem projektu budowania polityki? Czy mityzacja polskiej rzeczywistości w utworze miała służyć stworzeniu utopii?

Poemat Mickiewicza, często omawiany jako opowieść o raju utraconym i próba zatrzymania czasu zawiera w sobie intencję stworzenia nowego raju na fundamentach najbardziej wartościowych polskich tradycji. Przekonanie autora o celowości historii i roli Polski w odnowie Europy prowadzi do odczytania *Pana Tadeusza* jako wizji o charakterze politycznym. Rozbudzenie świadomości patriotycznej rodaków stanowiło wstęp do odzyskania poczucia wspólnoty i zaangażowania w tworzenie przyszłości.

Twoje cele

- Przedstawisz genezę powstania *Pana Tadeusza*.
- Określisz rolę, jaką *Pan Tadeusz* wypełnił w kulturze i w społeczeństwie polskim.
- Omówisz sposoby odczytania *Pana Tadeusza*, przywołując kontekst historyczny.

Przeczytaj

Skansen filmowy Soplicowo w Cichowie Wielkopolskim, plan filmowy ekranizacji Andrzeja Wajdy

Źródło: Kłapi, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Pan Tadeusz, chyba najpopularniejsze dzieło Mickiewicza, powstał z tęsknoty za „krajem lat dzieciennych”. Jest to opowieść szlachecka pełna zachwytów nad krajobrazem i przyrodą Litwy. Główna historia sporu o zamek między Hrabią i Sędzią Soplicą i zajazdu na Soplicowo jest tłem dla innych wydarzeń: przygotowywanego przez Księdza Robaka powstania na Litwie, historii życia Robaka – pokutującego za swą burzliwą przeszłość Jacka Soplicy, rodzącego się uczucia między Tadeuszem z Sopliców a Zosią z Horeszków czy romansu Tadeusza i Telimeny.

Adam Mickiewicz przedstawił okoliczności powstania *Pana Tadeusza* w „*Epilogu*”. Oprócz tęsknoty za ojczyzną utwór miał być przejawem żałoby poety po klęsce powstania. Jego celem było wzbudzenie skruchy i żalu wśród rodaków, którzy nie przyłączyli się do zrywu:

“ Biada nam zbiegi, żeśmy w czas morowy
Lękliwie nieśli za granice głowy.

Przywołanie w eposie obrazów ojczystej ziemi i przypomnienie historycznych wydarzeń miało obudzić w Polakach przebywających na emigracji świadomość patriotyczną.

Pan Tadeusz był również pewnym projektem politycznym i kulturowym, którego załączki zaczęły się pojawiać w pismach Adama Mickiewicza podczas jego pobytu na emigracji począwszy od lat 30 XIX w. Była to koncepcja dotycząca przyszłości Polski i roli chrześcijaństwa w jej historii. Wizję tę

Walenty Wańkowicz, *Adam Mickiewicz*, ok. 1830

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., domena publiczna.

wzmocniła późniejsza znajomość z Andrzejem Towiańskim, orędownikiem odnowy chrześcijańskiej świata, którego Mickiewicz poznał w 1941 r. Pisał o nim w ten sposób w liście do swojego przyjaciela, Ignacego Domeyki, przebywającego w Chile:

Adam Mickiewicz

List do Ignacego Domeyki

Przybył tu z Litwy człowiek, którego ja uważam za proroka, który jest składem dziwnych tajemnic Bożych i ma wiele mocy, bo żonę moję, która była ciężko chora, zaraz modlitwą uzdrowił. On tedy przepowiada nam przyszłość

wielką, a naprzód wojnę wielką i mającą rychło nastąpić. Z czasów mnie naznaczonych wnoszę, że nim do Europy przybędziesz, już się wypadki zaczną i chorągiew nasza będzie powiewać w marszu do Polski...

Źródło: Adam Mickiewicz, *List do Ignacego Domeyki*, s. 149. Cytat za: Jacek Łukasiewicz, *Mickiewicz*, Wrocław 1996.

Mickiewicz był wykładowcą na uczelni w Lozannie, współtworzył też katedrę literatury słowiańskiej w paryskim College de France. Poparcie dla Towiańskiego i jego idei było przyczyną zawieszenia Mickiewicza w obowiązkach wykładowcy. Odtąd poeta angażował się w pozyskiwanie zwolenników dla „Sprawy Bożej”, był nawet z posłannictwem u papieża Piusa IX i założył zastęp mającego powstać legionu. Jego poglądy nie spotkały się ze zrozumieniem władz francuskich i Mickiewicz musiał się ukrywać przed represjami. W 1855 roku udał się do Turcji, gdzie miał wspierać powstanie polskiego legionu do walki z Rosją. Zmarł w Stambule w listopadzie 1855 roku.

((Bogusław Dopart

Soplicowo i jego wizja równowagi

Mickiewicz z perspektywy przegranej insurekcji (a klęska ta spowodowała na Polaków poczucie kresu, jakiego nie doznawano chyba nawet po III rozbiorze) postrzega wieś, rolnictwo, świat **rustykalny** jako jedyną przestrzeń, w której rodacy mogą

podtrzymywać „polski wzór istnienia” i realizować „polski sposób życia”. Można by przy tym utrzymywać, że skoro [wypowiedzi dyskursywne](#) Mickiewicza z tych lat zawierają treści antyurbanistyczne, [filipiki](#) przeciw „cywilizacji kupieckiej” i nawet akcenty [antyokcydentalne](#), twórca *Pana Tadeusza* oferuje braci emigranckiej z jednej strony godność apostołów wolności i wiary, z drugiej – kojącą obietnicę polskiej idylli.

W istocie mamy do czynienia z poetycką [transpozycją](#) podstawowej i powszechnie podzielanej idei polskiego romantyzmu polistopadowego: oczekiwania na przełom dziejowy, który wniesie ewangeliczny ład do świata polityki. Przyszłość Polski wysłużonej ofiarą Legionów (ofiarą zasługi, lecz także ofiarą prześlągalną za anarchię szlachecką, za niewolę stanową, za targowicką zdradę); przyszłość Polski zagospodarowanej przez ludzi podobnych Tadeuszowi i Zofii to właśnie świat, w którym ewangeliczne błogosławieństwa z Kazania na górze staną się źródłem norm dla wszelkich relacji międzyludzkich, nie wyłączając stosunków społecznych i politycznych.

Źródło: Bogusław Dopart, *Soplicowo i jego wizja równowagi*, dostępny w internecie:
<https://teologiapolityczna.pl/boguslaw-dopart-soplicowo-i-jego-wizja-rownowagi>.

Słownik

antyokcydentalny

(łac. *occidentalis* – zachodni) – przeciwny kulturze Zachodu

filipiki

gwałtowne mowy oskarżycielskie; nazwa pochodzi od mów Demostenesa przeciwko władcy Macedonii Filipowi II, który zagrażał suwerenności Aten i całej Grecji

rustykalny

(łac. *rusticalis*) – mający cechy wiejskie

transpozycja

(łac. *transponere* – zmienić pozycję czegoś) – zmiana charakteru utworu, obiektu itp.;
też: to, co powstało w wyniku takiej zmiany

wypowiedź dyskursywna

(łac. *discursus* – bieganie tam i z powrotem) – mająca cechy naukowe, ale także: będąca częścią dyskusji

Prezentacja TED

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu prof. Michała Kuziaka, a następnie zastanów się i wyjaśnij, dlaczego listy i pisma emigracyjne Mickiewicza miały charakter antyokcydentalny. Z jakimi zjawiskami poeta utożsamiał Zachód? Jaką przedstawił propozycję dla Polski?

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DoLaH6BVR>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film opowiada o „Panu Tadeuszu” Adama Mickiewicza jako o projekcie politycznym.

Polecenie 2

Wyjaśnij, dlaczego *Pan Tadeusz* został chłodno przyjęty przez pierwszych odbiorców. Jakie zarzuty stawiali autorowi i dziełu?

Prezentacja TED

Polecenie 1

Wysłuchaj drugiej części wykładu prof. Michała Kuziaka. Określ rolę *Pana Tadeusza* w polskiej literaturze XIX w. W swojej wypowiedzi odnieś się m.in. do legendy sarmackiej.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dru2FNK0p>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film opowiada o wpływie „Pana Tadeusza” na literaturę i kulturę.

Polecenie 2

Oceń, czy w kontekście wydarzeń II poł. XIX w. oraz licznych nawiązań literackich *Pan Tadeusz* może być odczytany jako utwór mający do wypełnienia rolę polityczną.

Ćwiczenie 1

Przeczytaj fragment Epilogu z *Pana Tadeusza*. Scharakteryzuj wizję historii zawartą w tym fragmencie.

((Adam Mickiewicz

Pan Tadeusz. Epilog

O Matko Polsko! ty tak świeżo w grobie
Złożona – niema sił mówić o tobie!
Ach, czyjeż usta śmia pochlebiać sobie,
Że dzisiaj znajdą to serdeczne słowo,
Które rozczuła rozpacz marmorową,
Które serc wieko podejmie kamienne,
Rozwiąże oczy tylą łzą brzemiennie,
I sprawia, że łza przystygła wypłynie?
Nim się te usta znajdą, wiek przeminie.

Kiedyś – gdy zemsty lwie przehuczą ryki,
Przebrzmi głos trąby, przełamią się szyki,
Gdy wróg ostatni wyda krzyk boleści,
Umilknie, świata swobodę obwieści,
Gdy orły nasze, lotem błyskawicy,
Spadną u dawnej Chrobrego granicy,
Gdy ciał podjedzą i krew cała spłyną,
I skrzydła wreszcie na spoczynek zwiną!-
Wtenczas, dębowem liście uwieńczeni,
Rzuciwszy miecze, siadą rozbrojeni!
Rycerze nasi! zechcą słuchać pieśni!
Gdy świat obecnej doli pozazdrości,
Będą czas mieli słuchać o przeszłości!
Wtenczas zapłaczą nad ojców losami
I wtenczas łza ta ich lica nie splami.

Dziś dla nas, w świecie nieproszonych gości,
W całej przeszłości i w całej przyszłości,
Jedna już tylko dziś kraina taka,
W której jest trochę szczęścia dla Polaka:
Kraj lat dziecinnych! On zawsze zostanie
Święty i czysty jak pierwsze kochanie,
Niezaburzony błędów przypomnieniem,
Niepodkopany nadziei złudzeniem,
Ani zmieniony wypadków strumieniem.
Te kraje rad bym myślami powitał,
Gdziem rzadko płakał, a nigdy nie zgrzytał:
Kraje dzieciństwa, gdzie człowiek po świecie
Biegł jak po łące, a znał tylko kwiecie
Miłe i piękne, jadowite rzucił,
Ku pożytecznym oka nie odwrócił.
Ten kraj szczęśliwy, ubogi i ciasny,
Jak świat jest boży, tak on był nasz własny!
Jakże tam wszystko do nas należało,
Jak pomnim wszystko, co nas otaczało:
Od lipy, która koroną wspaniałą
Całej wsi dzieciom użyczała cienia,
Aż do każdego strumienia, kamienia,
Jak każdy kącik ziemi był znajomy
Aż po granicę — po sąsiadów domy.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*. Epilog.

Ćwiczenie 2

Na podstawie fragmentu wyjaśnij, dlaczego „Jedna już tylko dziś kraina taka,
W której jest trochę szczęścia dla Polaka: Kraj lat dziecinnych”.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: *Pan Tadeusz* jako projekt polityczny

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

12) w interpretacji utworów literackich odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego, *Dziadów* cz. II oraz *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza, *Zemsty* Aleksandra Fredry, *Balladyny* Juliusza Słowackiego;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawi genezę powstania *Pana Tadeusza*;
- określi rolę, jaką *Pan Tadeusz* wypełnił w kulturze i w społeczeństwie polskim;
- omówi sposoby odczytania *Pana Tadeusza*, przywołując kontekst historyczny.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- e-podręcznik;
- tablica interaktywna lub rzutnik;
- komputery z dostępem do internetu dla uczniów.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie przypominają sobie lekturę *Pan Tadeusz* i w dostępnych źródłach szukają informacji na temat kontekstu historycznego. Przygotowują prezentację związaną z tym zagadnieniem.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali cel zajęć oraz kryteria sukcesu.
2. Wskazane osoby prezentują prace, które wykonały przed lekcją. W ten sposób wprowadzamy uczniów w świat *Pana Tadeusza* w kontekście historycznym.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z Wprowadzeniem i sekcją „Przeczytaj”. Następnie chętne osoby zajmują dwa miejsca w wewnętrznym kręgu (pozostali uczniowie wraz z nauczycielem zajmują miejsca w kręgu zewnętrznym) i rozpoczynają rozmowę dotyczącą roli, jaką w *Pan Tadeusz* wypełnił w kulturze i w społeczeństwie polskim. Jeśli któraś z osób z zewnętrznego kręgu chciałaby coś dodać lub o coś zapytać, siada na wolnym krześle obok głównych rozmówców. Jeśli uczniowie z wewnętrznego kręgu nie znają odpowiedzi, wspiera ich nauczyciel lub ktoś z zewnętrznego kręgu.
2. Po zakończonej rozmowie uczniowie wysłuchają wykładu prof. Michała Kuziaka, a następnie wyjaśniają, dlaczego *Pan Tadeusz* został chłodno przyjęty przez pierwszych odbiorców. Wysłuchają również drugiej części wykładu prof. Michała Kuziaka i określają rolę *Pana Tadeusza* w polskiej literaturze XIX w. W wypowiedzi odnoszą się m.in. do legendy sarmackiej.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie dzielą się na kilkusobowe grupy. Każda z nich ma za zadanie wykonać następujące polecenia:
 - Oceńcie, czy w kontekście wydarzeń II poł. XIX w. oraz licznych nawiązań literackich *Pan Tadeusz* może być odczytany jako utwór mający do wypełnienia rolę polityczną.
 - Scharakteryzujcie wizję historii zawartą w *Epilogu*.
 - Wyjaśnijcie, dlaczego „Jedna już tylko dziś kraina taka,
W której jest trochę szczęścia dla Polaka: Kraj lat dziecińczych”
2. Nauczyciel weryfikuje poprawność odpowiedzi.

Praca domowa:

1. Obejrzyj film *Pan Tadeusz* (1999) w reżyserii Andrzeja Wajdy. Wyjaśnij, które epizody współtworzą tzw. mit narodowy.

2. Wysłuchaj wykładu prof. Michała Kuźniaka, a następnie zastanów się i wyjaśnij, dlaczego listy i pisma emigracyjne Mickiewicza miały charakter antyokcydentalny. Z jakimi zjawiskami poeta utożsamiał Zachód? Jaką przedstawił propozycję dla Polski?

Materiały pomocnicze:

- *Pan Tadeusz* (1999) w reżyserii Andrzeja Wajdy.
- Alina Witkowska, *Mickiewicz. Słowo i czyn*, Warszawa 1983.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja TED” do podsumowania lekcji.